

ГОЖИК ПЕТРО ФЕДОСІЙОВИЧ
(до 80-річчя від дня народження)

21 жовтня виповнилось 80 років відомому українському вченому в галузі палеонтології, стратиграфії, морської геології, заслуженому діячу науки і техніки України, лауреату Державних премій України в галузі науки і техніки, директору Інституту геологічних наук НАН України, ініціатору створення та першому директору Центру антарктичних досліджень НАН України, науковому керівнику Національного антарктичного наукового центру МОН України, академіку НАН України **Петру Федосійовичу Гожіку**.

Петро Федосійович Гожик народився 21 жовтня 1937 р. в смт Гоща – районному центрі Рівненської області. Після закінчення середньої школи вступив на географічний факультет Чернівецького державного університету, який закінчив з відзнакою 1959 р. Його дипломна робота “Геоморфологія і четвертинні відклади Кельменецького та Сокирянського районів УРСР” дістала високу оцінку і привернула увагу визнаного фахівця з четвертинної геології України професора П.К. Заморія, який запросив талановитого студента до аспірантури на кафедрі геоморфології Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. У 1960 р. Петро Федосійович вступив до аспірантури Інституту геологічних наук (ІГН) АН УРСР, відтоді його життя пов’язане з цією науковою установою, де він спочатку продовжив розпочаті ще в університеті дослідження в галузі четвертинної геології з дослідження алювіальних відкладів головних річок України, внаслідок яких вперше було запропоновано схему терас долини р. Прут, їх кореляції з терасами Дністра, Дунаю. Одночасно він виконував великий обсяг робіт з визначення молюсків України та Молдови. Також започатковано дослідження алювію долин річок Південний Буг, Інгулець у зв’язку з постановкою пошукових робіт на розсіпи корисних копалин. Реалізація програми з розширення зрошувальних систем півдня України потребувала постановки широкомасштабних проєктів гідротехнічного будівництва, а отже, – проведення комплексних геологічних досліджень, у яких активну участь брав П. Ф. Гожик.

В подальшому він системно розширював коло наукових інтересів, які зараз охоплюють проблеми геології, стратиграфії, корисних копалин України, морської геології, геоecології.

В Інституті П. Ф. Гожик пройшов усі наукові і службові шаблі: у 1960–1963 рр. – аспірант; 1963–1974 рр. – молодший науковий співробітник. Під керівництвом академіка В. Г. Бондарчука 1966 р. Петро Федосійович захистив дисертацію на тему “Геологія і стратиграфія терасових відкладів долини р. Прут” і здобув науковий ступінь кандидата геолого-мінералогічних наук. З 1974 р. – старший науковий співробітник відділу геотектоніки та геології антропогену; з 1982 – завідувач лабораторії геології і

літодинаміки берегової зони ІГН АН УРСР; з 1986 р. – провідний науковий співробітник відділу геології антропогену; з 1987 – заступник директора з наукової роботи Інституту. У 1992 р. захистив докторську дисертацію на тему “Прісноводні молюски і кореляція верхньокайнозойських алювіальних відкладів півдня Східно-Європейської платформи”, з 1997 – директор Інституту геологічних наук НАН України.

У своїй науковій та науково-організаційній діяльності Петро Феодосійович Гожик продовжує традиції палеонтолого-стратиграфічного вивчення фанерозою, що були започатковані першим директором Інституту академіком П. А. Тутковським та підтримувались і були обов’язковою складовою всіх тематичних розробок Інституту за керівництва В. В. Різниченка, В. І. Чернишова, В. Г. Бондарчука, В. Б. Порфір’єва, Є. К. Лазаренка, В. Я. Дідковського, Є. Ф. Шнюкова, І. Ф. Шпака.

Фундаментальні напрями, що розвиваються в ІГН НАН України під керівництвом П. Ф. Гожика, відповідають пріоритетним напрямам науки і техніки, спрямовані на розвиток ресурсної, енергетичної стратегії, раціонального природокористування для сталого розвитку суспільства і держави, а також забезпечення конкурентоспроможності України у світі. ІГН НАН України – найбільш багатопрофільний центр в Україні. Він є головним комунікатором з фундаментальних та прикладних проблем геологічної науки, зокрема палеонтології та стратиграфії, інтегруючим осередком наукової, науково-організаційної і практичної діяльності.

П. Ф. Гожик є керівником і безпосереднім виконавцем фундаментальних розробок в галузі стратиграфії, зокрема побудови різнорангових стратиграфічних моделей фанерозойських відкладів України для різномасштабного картування відкритих та закритих територій на засадах поєднання принципів – системності (стратосистемності), ієрархічності, циклічності, аналогій і кореляції та методів біо-, літо-, цикло-, сейсмо-, хемо-, магнітостраиграфічного, палеоекологічного, палеогеографічного, фаціального, седиментологічного, подійно-стратиграфічного, структурно-тектонічного. В основі цих розробок – інтерпретація, генералізація численного фактичного матеріалу, що накопичений протягом століть під час геолого-знімальних, пошукових, розвідувальних та експлуатаційних робіт на різні види рудних, нерудних і вуглеводневих копалин. Велике значення у своїх наукових розробках П. Ф. Гожик приділяє теоретичному обґрунтуванню та інтегруванню результатів досліджень різнорангових формаційних геосистем, для з’ясування закономірностей мінливості палеобіономічних, палеобіогеографічних, палеоекосистемних, палеотектонічних (формаційних), геодинамічних, палеоседиментаційних та інших процесів і подій, що відображені у стратиграфічних підрозділах.

У всьому різноманітті напрямів і тематик основні наукові інтереси П. Ф. Гожика зосереджені на теоретичних і прикладних проблемах стратиграфії і палеонтології, особливо ролі стратиграфії в розвитку нафтогазового комплексу України. П. Ф. Гожик є розробником методології системного стратиграфічного аналізу як фундаменту для реалізації геоісторичного розвитку осадових басейнів нафтогазоносних регіонів. За цією методологією колектив різнопрофільних фахівців геологічних установ побудував стратиграфічні та седиментаційні моделі кайнозою Західного (Карпатського) та Південного (Причорномор’я, Крим, Азово-Чорноморська акваторія) нафтогазоносних регіонів, визначив прогнозну стратиграфічну приуроченість продуктивних горизонтів крейдових, палеоценових, еоценових, олігоценних та неогенових відкладів й означив напрями першочергових пошукових робіт у Карпатському і Південному нафтогазоносних районах. Розроблено стратиграфічні та структурно-тектонічні критерії у дослідженні проблеми крайо-

вих прогинів (Передкарпатського, Переддобрузького, Переддонбаського, Індоло-Кубанського, Альминського, Причорноморсько-Кримського, Сорокинського тощо) як перспективних вуглеводневноносних структур, що є по суті глобальними вуглеводненосними каналами, які оконтурюють Східноєвропейську платформу. Під керівництвом ученого виконано дослідження з детальної геологічної будови родовищ різних корисних копалини, зокрема газових, газоконденсатних та нафтових родовищ Чорного та Азовського морів і прилеглих структур Кримського півострова.

Серед пріоритетних завдань регіональних геологічних досліджень, яким приділяє особливу увагу П. Ф. Гожик, є створення стратиграфічних схем нового покоління – більш детальних, ґрунтовних, що відображають новий якісний рівень стратиграфічних досліджень з використанням усього комплексу різних методів з урахуванням їх переваг та недоліків. Специфіка стратиграфічних досліджень, у яких П. Ф. Гожик особисто виконує значний обсяг робіт з первинної обробки зразків порід за стратиграфічним та палеонтологічним методами, полягає в суттєво відмінних методологічних та методичних підходах у створенні стратиграфічних схем. Насамперед деталізація стратиграфічних схем має системний характер. Виконано процедури удосконалення стратиграфічної класифікації та номенклатури, застосовано комплекс методів стратиграфічних побудов для визначення багаторівневої стратиграфічної структури відповідних осадових басейнів.

У побудові регіональної стратиграфічної схеми четвертинних відкладів Азово-Чорноморського басейну вчений застосував новий концептуальний підхід, що полягає у використанні комплексу палеонтологічних і непалеонтологічних методів для виділення системи подійно-стратиграфічних критеріїв, які характеризують певні часові проміжки геологічних подій. Для аналізу детальної стратиграфічної будови регіону використано комплекс ортостратиграфічних груп фауни (молюски, форамініфери, нанопланктон, остракоди, діатомеї). Біостратиграфічне розчленування за різними групами фауни і флори скорельовано за палеоекологічними, клімато-, цикло-, сейсмостратиграфічними, морфоструктурними гідродинамічними, тектоноструктурними чинниками. Виконано пряму кореляцію за біо-, клімато-, магнітостратиграфічними даними зі стратонами Міжнародної стратиграфічної шкали, а також, опосередковано, зі Середземноморською шкалою.

У дослідженнях П. Ф. Гожика стратиграфія, крім фундаментального, має чітке практичне спрямування як прогнозний інструмент, що використовують при пошуках, розвідці і розробці родовищ для визначення першочергових та пріоритетних геологорозвідувальних робіт, наукового обґрунтування перспектив мінерально-ресурсної бази України.

П. Ф. Гожик є визнаним палеонтологом-малакологом, зокрема дослідником викопних прісноводних молюсків кайнозою Західного і Східного Паратетису. Їм присвячено численні статті та монографії: “Пресноводные и наземные моллюски миоцена Правобережной Украины” (1978), “Понтичні прісноводні молюски півдня України і Молдови” (2002), “Пресноводные моллюски позднего кайнозоя Юго- Восточной Европы” (2006, 2007) та ін. Учений виділив та описав шість нових підродів і 59 нових для науки видів. Монографічний опис прісноводних молюсків із верхньокайнозойських відкладів є суттєвим внеском в історію їх розвитку і слугує надійним критерієм для кореляції морських та континентальних відкладів. Він зробив суттєвий внесок у вивчення прісноводних молюсків не тільки України, а й Молдови та Сербії. Опрацювання

матеріалу з меотичних відкладів Сербії допомогло визначити новий рід анодонтід, який раніше помилково відносився до уніонід.

Велику увагу П. Ф. Гожик як головний редактор та співавтор приділяє створенню узагальнювальних робіт з вивчення стратиграфії та палеонтології. У 2012 р. під керівництвом П. Ф. Гожика підготовлено та видано нову редакцію “Стратиграфічного кодексу України”. І хоча на першій сторінці зазначено, що це друге видання, насправді за змістом та по суті це нова розробка, створена відповідно до сучасних тенденцій світової науки з урахуванням її новітніх досягнень та міжнародних стандартів щодо стратиграфічної номенклатури, термінології, класифікації та процедури виділення різнорангових стратонів. Кодекс є узагальнювальним зведенням правил і наукових критеріїв, що визначають базу державного геологічного картування, пошуків, розвідки, експлуатації корисних копалин та проведення різних геологічних робіт в Україні. Також видано перший том фундаментального видання “Стратиграфія верхнього протерозою та фанерозою України. Т. 1: Стратиграфія верхнього протерозою, палеозою та мезозою України / гол. ред. П.Ф. Гожик (2013)”. Як керівник фундаментальних і прикладних проектів, головний редактор численних видань П. Ф. Гожик повною мірою проявив свій організаторський, інтелектуальний і творчий талант ученого, що стало значним внеском у розвиток стратиграфії, палеонтології та морської геології.

Починаючи з 1978 р. в ІГН АН УРСР під керівництвом академіка Є. Ф. Шнюкова розпочалися комплексні геолого-геофізичні дослідження океанів та морів, де П. Ф. Гожик активно включився у виконання морської тематики. В морських експедиціях в Індійській, Атлантичній, Південній океани, Червоне море він займається питаннями літології, стратиграфії донних відкладів. Особливо знаковою стала кругосвітня антарктична експедиція на ГДС “Фаддей Беллінсгаузен”, у процесі якої виявлено нові поля залізо-марганцевих конкрецій в Південному океані та відкрито нові поздовжні і поперечні жолоби на шельфі Антарктиди. П. Ф. Гожик ініціює створення Центру антарктичних досліджень НАН України і стає його першим директором. Під керівництвом П. Ф. Гожика організовано та проведено першу і другу українські комплексні антарктичні експедиції, розроблено першу Державну програму досліджень України в Антарктиці (1996). Він також активно працював над створенням другої і третьої програм досліджень в Антарктиці. У 2010 р. його призначено науковим керівником Національного антарктичного наукового центру МОН України, крім того, керує відділом геології та геоecології Антарктики ІГН НАН України. Результатом цих досліджень стали численні публікації, серед яких монографії: “Геологія и металлогения Южного океана” / П. Ф. Гожик, Г. Н. Орловский, Л. И. Митин и др. (1991); “Геолого-геоморфологичні дослідження східноантарктичних морів Південного океану” / П. Ф. Гожик, О. М. Іванік (2002); “Atlas of the Antarctic Deep Structure with the Gravimetric Tomography” / Greku R. Kh., Gozhik P. F., Litvinov V. A., Usenko V. P., Greku T. R. (2011).

П. Ф. Гожик є головою Національного стратиграфічного комітету України (НСКУ) та проводить велику науково-організаційну діяльність. НСКУ через свої постійні комісії та Бюро забезпечує науково-методичне керівництво щодо постійного вдосконалення стратиграфічної основи для геологічного картування, геолого-пошукових, геолого-розвідувальних та експлуатаційних робіт (розгляд та затвердження місцевих, регіональних та кореляційних стратиграфічних схем, матеріали для підготовки легенд до серії різномасштабних геологічних карт, результати детальної стратифікації на окремих локальних структурах у різних структурно-фаціальних зонах докембрію та фанеро-

зою України тощо). НСКУ виконує координацію щодо вивчення та картування осадових комплексів складчастих та платформних областей України, є організатором і співорганізатором робочих нарад та виконавцем проектів (установи Геологічної служби України), всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій.

Значний обсяг діяльності Петра Феодосійовича пов'язаний з Українським палеонтологічним товариством. П. Ф. Гожик є президентом Українського палеонтологічного товариства, 40-річний ювілей якого відзначено 2017 р. У складі Українського палеонтологічного товариства шість відділень, які є інтегруючим осередком наукової, науково-організаційної і практичної діяльності з різноплановою тематикою з проблем палеонтології і стратиграфії, з регулярним їх висвітлюванням у виданнях щорічних праць, у яких розглянуто актуальні проблеми палеонтології і стратиграфії. Головним завданням Товариства є пропаганда нових найбільш важливих та актуальних напрямів палеонтолого-стратиграфічних досліджень з відповідними рекомендаціями геологічним установам щодо їх впровадження у практику геологічних робіт.

П. Ф. Гожик – автор понад 400 наукових праць, серед яких чимало монографій, зокрема, “Пресноводные и наземные моллюски миоцена Правобережной Украины” (1978), “Антропогенные отложения Украины” (1986), “Геология и металлогения юго-западной части Красного моря” (1988), «Геологические условия строительства Днепровско-Бугского гидроузла» (1989), “Геология и металлогения Южного океана” (1991), “Геологическое строение Северного Черноморья” (1995), “Геолого-геоморфологические исследования схиноантарктических морей Південного океану” (2002), «Понтичні прісноводні моллюски півдня України і Молдови» (2002), «Пресноводные моллюски позднего кайнозоя юга Восточной Европы» (2006, 2007), «Стратиграфія мезокайнозойських відкладів північно-західного шельфу Чорного моря» (2006); а також , багатьох колективних монографій з проблем нафтогазоносності території України.

Петро Феодосійович є двічі лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки – 1989 р. за працю “Геологія шельфу УРСР” у восьми томах (1981 – 1987) і 2000 р. за цикл робіт “Регіональна океанологія: стан середовища та мінерально-сировинні ресурси Атлантичного, Індійського, Південного океанів та їх морів” – та премії НАН України ім. П. А. Тутковського (2008), нагороджений орденом “За заслуги” III та II ступеня (2008, 2012), Почесною грамотою Верховної Ради України, медаллю В. І. Луцицького “За заслуги в розвідці надр” (1998), Золотою медаллю Спілки геологів України та численними галузевими відзнаками.

Він є членом Міжнародної комісії з вивчення кватера (INQUA). Польське геологічне товариство обрало Петра Феодосійовича почесним членом. П. Ф. Гожик – голова спеціалізованої ради при ІГН НАН України з захисту дисертацій за фахом 04.00.09 – палеонтологія і стратиграфія, член спеціалізованої ради з захисту дисертацій за фахом 04.00.10 – геологія морів та океанів, член Науково-технічної ради з досліджень Антарктики, Комісії НАН України з проблем наукової спадщини академіка В.І. Вернадського, голова секції Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки, член Науково-технічної ради Міністерства, Науково-технічної ради Держгеонадра.

Редколегія “Палеонтологічного збірника”